



УДК 343.1

ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ

Березовський А.А., к. ю. н., доцент
Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті здійснено обґрунтування позиції про актуальність дослідження злочинності як об'єкта кримінально-правового впливу. Проаналізовано думки науковців з приводу об'єкта кримінально-правового впливу та об'єкта кримінально-правового регулювання. Зроблено висновок про те, що розгляд злочинності як об'єкта кримінально-правового впливу дозволяє більш повно та системно описати його механізм та структуру, продемонструвати соціальну детермінацію та роль позанормативних регуляторів у процесі соціальної дії кримінального права.

Ключові слова: кримінально-правовий вплив, злочинність, об'єкт кримінально-правового впливу.

В статті осуществлено обоснование позиции об актуальности исследования преступности в качестве объекта уголовно-правового воздействия. Осуществлен анализ мнений ученых касательно объекта уголовно-правового воздействия и объекта уголовно-правового регулирования. Сделан вывод о том, что рассмотрение преступности в качестве объекта уголовно-правового воздействия позволяет более полно и системно описать его механизм и структуру, продемонстрировать социальную детерминацию и роль ненормативных регуляторов в процессе социального действия уголовного права.

Ключевые слова: уголовно-правовое воздействие, преступность, объект уголовно-правового воздействия.

Berezovskiy A.A. CRIME AS AN OBJECT OF CRIMINAL AND LEGAL INFLUENCE

In the article the substantiation of the position on the relevance of the study of crime as an object of criminal law. The analysis of the views of the scientists on the object of criminal law and the object of legal regulation. It was concluded that the examination of crime as an object of criminal law allows for a more complete and systematic description of its structure and mechanism, to demonstrate social determination and the role of non-regulatory controls in the process of social action of criminal law.

Key words: criminal law, crime, object of criminal law.

Постановка проблеми. Висунута та обґрунтована нами концепція кримінально-правового впливу на злочинність, яка полягає у розкритті системи його механізму, інтегрованому баченні його сутності та цілісності його місця в дії права, передбачає також вихід на осягнення об'єктної спрямованості усього механізму впливу на кримінально-правову сферу.

Ступінь розробленості проблеми. Висвітленню окремих аспектів кримінально-правового впливу та питанням об'єкта кримінально-правового впливу присвятили свої праці: Ю.В. Баулін, О.І. Бойко, В.М. Бурлаков, Є.М. Вечерова, Н.О. Гуророва, В.К. Гришук, Т.А. Денисова, В.К. Дуюнов, А.Е. Жалінський, М.В. Кірюшкін, О.В. Козаченко, О.І. Коробеев, О.М. Костенко, В.В. Кулігін, В.О. Меркулова, А.А. Музика, Ф.К. Нібуллін, О.В. Наден, Н.А. Орловська, Н.О. Лопашенко, В.В. Сверчков, Є.Л. Стрельцов, В.О. Туляков, В.Д. Філімонов, А.П. Фірсова, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, П.В. Хряпінський, М.В. Щедрін, А.М. Ященко та ін. вчені. Однак слід зазначити, що проблематика об'єкта кримінально-правового впливу в цілому розглядається у науковій літературі дуже неоднозначно, що свідчить про актуальність здійснюваного нами дослідження.

Таким чином, метою даної статті є визначення та дослідження злочинності як об'єкта кримінально-правового впливу.

Виклад основного матеріалу. Зазвичай, у дослідженнях не проводиться розмежування об'єкта кримінально-правового впливу та об'єкта кримінально-правового регулю-

вання, який є значно вужчим за обсягом поняттям. По-друге, типовою та такою, що випливає з вузьких методологічних позицій до розуміння кримінально-правового впливу, є зведення кримінально-правового впливу до заходів кримінального характеру, що знову-таки «традиційно» націлює на проблему покарання.

У сучасній філософській літературі зазначається, що «об'єкт (пізнюлат. *objectum* – предмет, від лат. *objicio* – кидаю вперед, протиставляю) – це те, на що спрямована активність (реальна чи пізнавальна) суб'єкта. Об'єкт не є тотожним об'єктивній реальності: по-перше, та частина останньої, яка не вступила до відношення з суб'єктом, не є об'єктом; по-друге, об'єктами можуть бути і стани свідомості» [1, с. 112].

Як відомо, теорія об'єкта злочину в кримінальному праві є досить розвиненою та в цілому несуперечливою. Однак проблематика об'єкта кримінально-правового регулювання та кримінально-правового впливу вимагає свого детального аналізу.

У літературі часто зустрічається точка зору, що об'єктом кримінально-правового впливу є кримінальні праводіносини, об'єктом яких, у свою чергу, називають суспільні відносини, що охороняються законом та порушуються (або ставляться під загрозу порушення) здійсненням діяння [2, с. 61]; суспільно небезпечне діяння [3, с. 14], кримінальна відповідальність [4, с. 18]; покарання, а рівно виховання та перевиховання осіб, які вчинили злочин [5, с. 115]; фактична поведінка їх учасників сама по собі або спрямована на

задоволення життєвих благ [6, с. 5]; саме благо, що знаходиться в розпорядженні правомочної сторони та охороняється правом [7, с. 131].

Можна зауважити, що кримінальні правовідносини складно вважати об'єктом кримінально-правового впливу хоча б тому, що кримінально-правий вплив охоплює значно ширше коло питань, які виражені не лише в правовідносинах, але й правотворчості, поведінці суб'єктів, реалізації кримінального права тощо. Кримінальні правовідносини у цьому зв'язку доцільніше розглядати як предмет кримінально-правового регулювання, а не впливу [8, с. 32–34].

Найбільш часто спрямованість реалізації засобів кримінально-правового характеру пов'язують із особистістю, її волею, поведінкою тощо. У найновішій літературі з проблем кримінально-правового впливу його об'єктом у тій чи іншій формі визнається особа. Тут є кілька можливих варіантів. По-перше, об'єктом кримінально-правового впливу розглядають свідомість особи; по-друге, поведінку особи; по-третє, правовий статус особи.

Одразу слід зробити декілька зауважень.

Насамперед, саме ті чи інші аспекти особистості найчастіше розглядають як об'єкт кримінально-правового впливу. Така традиція сьогодні отримала своє широке визнання багато в чому завдяки працям А.Е. Жалінського, який, обґрунтовуючи принцип індивідуалізації покарання, пов'язує його з правовим, соціальним та біологічним аспектами існування особистості [9, с. 368]. Підтримуючи його позицію, А.П. Фірсова пише, що кримінально-правовому впливу піддається особистість:

– як частина тваринного світу й вершина його еволюційного розвитку (*homo sapiens*), с властивими людині анатомічними, генетичними, фізіологічними й іншими особливостями, що складає біологічний аспект;

– у соціальному сенсі, як окремо взята людина, яка досягла певного рівня психологічного розвитку і має стійкі психічні властивості з точки зору психології; є продуктом індивідуального досвіду і соціальної взаємодії й одночасно окремою складовою суспільної організації, що характеризується сукупністю унікальних індивідуальних рис, суспільних зв'язків та ролевих функцій з точки зору соціології; як суб'єкт соціальних відносин і свідомої діяльності, що вільно та відповідально визначає свою позицію серед інших за допомогою виявлення мотивів поведінки і практичних дій, інтересів, схильностей, світоглядних та інших рис, значимих для педагогіки;

– у правовому – громадянин, наділений правами та обов'язками, охоронюваними та гарантованими державою, який реалізує їх в тих чи інших урегульованих правом відносинах [10, с. 158–160].

Видається, що антропологізація кримінального права дійсно ставить перед ним завдання звернутися до суб'єкта правового життя, виявити місце людини та особистості в механізмі кримінально-правового впливу. У цьому сенсі більш доцільним є предствалення антропологічного аспекту кримінально-правового впливу у вигляді правового ста-

туса особистості, запропонованого в останніх монографічних дослідженнях із проблем кримінально-правового впливу. Між тим не можливо не помітити, що попри всю критику отождолення кримінально-правового впливу з покаранням, яка міститься у цих роботах та є їх центральною темою, саме розуміння правового статусу особистості як об'єкта кримінально-правового впливу є прямим продовженням цієї традиції. Дійсно, правовий статус особистості може стати об'єктом кримінально-правового впливу, однак лише в тому випадку, коли ця особистість вчинить злочин, тобто лише в контексті одного з етапів кримінально-правового впливу (етап реалізації кримінально-правової санкції). Зведення ж об'єкта всього кримінально-правового впливу як складного багаторівневого механізму виключно до правового статусу особистості – це, по суті, повернення до застарілої кримінально-правової методології, в рамках якої вплив є, насамперед, застосуванням каральних та некаральних засобів до злочинців.

Саме тому більш прийнятною видається інша позиція, яка користується не такою широкою популярністю, але є більш зваженою з точки зору сучасної теорії кримінально-правового впливу. Йдеться про думку, що об'єктом кримінально-правового впливу виступає не окрема особистість і навіть не її правовий статус, а широке коло людей, соціальні групи та навіть суспільство у цілому [11, с. 16]. У цьому сенсі кримінально-правовий вплив розглядається в опосередкованому контексті: факт кримінального засудження винної особи справляє потужний вплив на її близьких, а через них – на весь соціум.

Однак це лише один вузький аспект проблеми, яка є набагато більш масштабною. Визначивши у попередніх роботах позицію, відповідно до якої метою кримінально-правового впливу є, перш за все, протидія злочинності, актуальним є визначення саме злочинності як соціального феномену, об'єктом кримінально-правового впливу.

Як соціальне явище злочинність посідає центральне місце в кримінологічній теорії. Це її своєрідний субстрат, що обумовлює існування й розвиток комплексу теоретичних, методологічних, методичних, практичних та інших підходів щодо вивчення її характеристик, ознак, форм, проявів, інструментарію вимірювання, визначення детермінантів та системи запобігання їй [12, с. 104]. Проте у дослідженнях із кримінології існують численні, часто взаємовиключні визначення злочинності, що не дає змоги забезпечити підхід до цього феномену на єдиних методологічних засадах. Вказане зумовлює необхідність аналізу сучасних кримінологічних підходів до розуміння поняття «злочинність».

Протягом усієї своєї історії цивілізація надавала найширші можливості для розкриття хижих та деструкційних начал людської природи. Очевидно злочинність, будучи невід'ємною приналежністю розвитку суспільства, представила у своєму існуванні особливу лінію розвитку самої цивілізації. Вона несе в собі небажані, часто неявні і разом із тим цілком реальні можливості, приховані в самій



сутності цивілізації. Відповідно, злочинець виглядає як особистісне втілення цих темних сторін і трагічних суперечностей історико-цивілізаційного процесу [13, с. 455]. І дійсно, злочинність, будучи невід'ємною частиною соціального процесу, виконує своєрідне функціональне призначення, яке полягає у розгортанні систем державності та права, постає як стимул загально-цивілізаційного прогресу, розвиваючись разом і паралельно з усіма соціальними інститутами, структурами та практиками.

Саме тому поняття злочину та злочинності має конкретно-історичний зміст, а тому кримінально-правове визначення головних ознак злочину залежить від спектру вимірів його як соціального явища. Всілякі намагання розірвати матеріальну і формальну сторони поняття злочину виводять його за межі соціально значущих характеристик, призводять до втрати науково-об'єктивного змісту. Саме тому, на думку О.В. Микитчика, злочин – це вид антисуспільної протиправної поведінки, яка спрямована проти загальнолюдських цінностей і виражена в діях, що завдають значної шкоди людині в системі суспільних відносин і державі, за що кримінальним законом передбачається покарання [14, с. 7].

У п'ятитомному виданні «Правова система України: історія, стан та перспективи», підготовленому Національною академією правових наук України, злочинність розуміється як «феномен суспільного життя у вигляді неприйнятної та небезпечної для суспільства масової, відносно стійкої, кримінальної активності частини членів цього суспільства» [15, с. 26].

У цілому, на нашу думку, доцільно приєднатися до позиції В.М. Дрьоміна, відповідно до якої злочинність проявляє себе не тільки як правове явище, але і як різновид широко розповсюдженої деструктивної соціальної практики людей, що виявляється в індивідуальній або колективній предметній діяльності. В силу характеру та спрямованості цієї діяльності вона кваліфікується як злочинна діяльність, що дозволяє віднести її до різновиду соціальних практик, які автор визначає як «кримінальні практики» [16].

Розгляд злочинності як об'єкта кримінально-правового впливу виявляє себе в сучасних кримінологічних та кримінально-правових дослідженнях. Злочинність як система, а не окремі злочинці, представлена як феномен, на протидію якому націлений механізм кримінально-правового впливу.

Такий підхід виправдовує себе у тому числі з тих позицій, що він часто непрямо використовується в юридичній літературі. Так, про один із аспектів злочинності (корупції) все частіше пишуть дослідники в Росії. Зокрема, С.В. Векленко прямо розглядає корупцію як об'єкт кримінально-правового впливу, схилившись до того, що об'єктом впливу має бути не саме явище корупції, а система злочинних зв'язків, які породжують її існування [17, с. 114–118]; так само аналізує сутність кримінально-правового впливу на злочинність Д.В. Мірошніченко [18]. Методологічну базу для такої інтерпретації об'єкта кримінально-правового

впливу сформували М.В. Бавсун [19], а також І.В. Шульга [20].

Проблемам кримінально-правового впливу на злочинність була присвячена також науково-практична конференція «Підвищення ефективності правових засобів впливу на злочинність (кримінально-правові, кримінологічні, кримінально-виконавчі та кримінально-процесуальні проблеми), де, зокрема, було визначено, що саме злочинність як комплексний соціальний феномен є тим фактором життя соціуму, на який має бути спрямована вся система кримінально-правових заходів [21, с. 113–114]. Цей підхід був підтриманий рядом кримінологів та спеціалістів із кримінального права. Зокрема, Д.І. Амінов та А.Ю. Солонін стверджують, що підвищення ефективності механізму кримінально-правового впливу можливе лише за наявності таких моментів: 1) визнання органами влади феномену злочинності як невід'ємної складової соціального буття; 2) визначення чітких науково обґрунтованих завдань кримінально-правової політики; 3) формування концептуальних основ удосконалення кримінально-правових засобів протидії злочинності; 4) удосконалення системи правоохоронних органів; 5) періодична оцінка та визначення шляхів підвищення ефективності кримінальної політики; 6) формування політичної волі з неухильного дотримання прийнятих антикримінальних рішень [22, с. 14]. Дійсно, можна погодитися з дослідниками в тому, що використання засобів кримінально-правової політики є запорукою підвищення ефективності впливу на злочинність, однак абсолютизувати цей аспект також недоцільно, оскільки значна частина механізму кримінально-правового впливу перебуває за межами політики у правовій сфері.

При розгляді різних аспектів кримінально-правового впливу на злочинність звертає на себе увагу той факт, що більшість дослідників спираються на кримінологічну методологію при виявленні проблем його механізму. Показово, що здебільшого йдеться про позанормативні засоби кримінально-правового впливу на злочинність.

Так, С.М. Іншаков пропонує альтернативний погляд на розуміння об'єкта кримінально-правового впливу, пишучи, що він має розглядатися, насамперед, як вплив на злочинність. «Системний вплив на злочинність, – пише дослідник, – складний процес, у ході якого суб'єкт (система суб'єктів) за допомогою певної системи заходів (способів впливу) впливає на розвиток кримінального феномену. Система впливу на злочинність – феномен, цілісність і єдність якого засновані на взаємодії ряду елементів. До найважливіших із них відносяться: об'єкт, суб'єкт, цілі та заходи впливу. Цілісна сукупність суб'єктів і заходів (або одного суб'єкта, що оперує системою заходів) утворює систему, що впливає на злочинність» [23, с. 6]. Дійсно, антикримінальний вплив – це родове поняття, що характеризує багатогранний процес протистояння суспільства і злочинності. Будь-який вплив на суспільно-небезпечне явище (попередження, боротьба, контроль)

є, насамперед, кримінально-правовим впливом.

У цьому сенсі вплив постає як елементарна основа соціального заперечення злочинності. У силу граничної широти даного поняття воно охоплює всі явища і процеси, здатні надати той чи інший вплив на злочинність. А це, у свою чергу, істотно розширює зону пошуку зазначених феноменів, робить можливим аналіз місця і ролі в оптимальній системі впливу.

Дослідник також наполягає, що вплив на злочинність може бути стихійним або цілеспрямованим, руйнуючим або розвиваючим, соціальним або фізичним. Цілеспрямований вплив ініціюється і здійснюється людиною. Стихійний – не залежить від людей, але може посилюватися або послаблюватися (нейтралізовуватися), або просто враховуватися в плануванні іншого впливу [23, с. 7].

А.Г. Горшенков, у свою чергу, розглядаючи інформаційний вплив на злочинність у кримінологічному аспекті, доводить положення про подвійність, тобто криміногенну та антикриміногенну природу засобів масової інформації, сутність якої полягає в тому, що, по-перше, функціонуюча система масової інформації, її інфраструктура та поширювана продукція породжують, стимулюють таке сприйняття інформації людьми, яке залежно від їх особистісних якостей, віктимності і фізіологічних особливостей у результаті стимулює віктимну поведінку, сприяє віктимогенним ситуаціям; по-друге, система масової інформації має потужний потенціал інформаційного впливу на свідомість і волю людей, використання якого в віктимологічному аспекті профілактики злочинів представляється ефективним і економічно вигідним [24]. Це також наводить на думку про те, що злочинність є об'єктом кримінально-правового впливу як у каральному та обмежувальному сенсах, так і в віктимологічному. Пізніше дослідник дійшов висновку, що злочинність може бути об'єктом не лише кримінально-правового, але й управлінського впливу [25].

Інший аспект інформаційного впливу на злочинність розкриває А.О. Токарев. На його думку, ЗМІ впливають на кримінологічну ситуацію в країні шляхом впливу на волю і свідомість людей. Цей вплив може носити як негативний (криміногенний), так і позитивний (профілактичний) характер. Під криміногенним впливом автор розуміє такий вплив, при якому інформація, передана ЗМІ, підвищує рівень злочинності, призводить до негативних змін її структури і характеру, сприяє зростанню латентної злочинності, підвищує загальний рівень соціальної напруженості в суспільстві, сприяє зниженню толерантності суспільства, нагнітанню атмосфери страху, романтизації і героїзації злочинців, віктимізації населення, перешкоджає соціалізації нових членів суспільства (особливо підлітків), викликає відчуження і навіть ворожість по відношенню до правоохоронних органів. Поряд із цим до негативного впливу ЗМІ можна віднести надання інформації про способи вчинення злочину, приховування його слідів та ухилення від відповідальності [26, с. 95].

Разом із тим, як пише дослідник, мас-медіа можуть надавати і серйозний профілактичний вплив на населення, спрямований на підвищення рівня правосвідомості, зниження рівня агресії, виховання людей у дусі дотримання норм права, на боротьбу з правовим нігілізмом і ліквідацію правової безграмотності, посилення моральних регуляторів у суспільстві. Крім того, до профілактичного впливу інформації ЗМІ можна віднести адекватне інформування суспільства про стан злочинності, яка дозволяє громадянам вибирати моделі поведінки, виходячи з існуючих у суспільстві кримінальних загроз. Профілактичною є також інформація, яка переконує в неприпустимості та неефективності нелегального і тим більше кримінального способу вирішення особистих проблем, руйнує романтичний ореол навколо злочинців. Профілактичним впливом ЗМІ є боротьба з латентною злочинністю, заклики до взаємодії з правоохоронними органами та надання їм усієї інформації про вчинені або заплановані злочини. Поряд із цим в інтересах правоохоронних органів ЗМІ може стати каналом дезінформації злочинців і оприлюднення відомостей, здатних запобігти злочину [27, с. 13].

Дійсно, включеність ЗМІ до системи кримінально-правового впливу на злочинність викликає ряд закономірних заперечень, пов'язаних, насамперед, із тим, що інформація не має правової форми, а тому недоцільно розглядати її як складову частину правового впливу. Між тим слід зауважити, що сам інформативний вплив права може мати неправову форму, концентруючись у виді правового виховання, правової інформованості тощо. Кримінально-правовий вплив на злочинність є частиною соціального механізму протидії злочинності, і в цьому аспекті ЗМІ виступають єдиною ланкою між цими двома різними за своїм обсягом елементами соціальної системи. Інформація формує смислове поле кримінально-правової сфери, завдяки чому утворюється відповідний образ злочинності.

Злочинність не існує сама по собі, вона розвивається у тісних зв'язках із іншими соціальними процесами та явищами, які у тому чи іншому плані детермінують її. У сукупності вони утворюють цілісну систему, яку називають кримінологічною ситуацією [28, с. 72] і яка розвивається, як соціальний базис кримінально-правового впливу.

Висновки. Можна підсумувати, що розгляд злочинності, як об'єкта кримінально-правового впливу, на відміну від правового статусу особистості дозволяє більш повно та системно описати його механізм та структуру, продемонструвати соціальну детермінацію та роль позанормативних регуляторів у процесі соціальної дії кримінального права. Розмежування об'єкта кримінально-правових відносин, кримінально-правового регулювання та кримінально-правового впливу – це не просто методологічний прийом, а реальне завдання, яке стоїть перед наукою, вирішення якого дозволить підвищити ефективність кримінально-правового впливу на всіх рівнях його існування.



ЛІТЕРАТУРА:

1. Новая философская энциклопедия : В 4 т. / Под редакцией В.С. Стёпина. – Т. 4. – М. : Мысль, 2001. – 736 с.
2. Петрова Г.О. Объект уголовно-правового отношения / Г.О. Петрова // Уголовное право. – 2003. – № 2. – С. 60–62.
3. Сумачев А.В. Уголовное правоотношение : лекц. / А.В. Сумачев. – Тюмень : Тюм. юрид. ин-тут МВД России, 2001. – 42 с.
4. Мионов А.Н. Уголовные правоотношения / А.Н. Мионов // Российский следователь. – 1999. – № 2. – С. 14–19.
5. Прохоров В.С. Механизм уголовно-правового регулирования: норма, правоотношения, ответственность / В.С. Прохоров, Н.М. Кропачев, А.Н. Тарбагаев. – Красноярск, 1989. – 208 с.
6. Андрушко П.П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення / П.П. Андрушко // Адвокат. – 2011. – № 12 (135). – С. 3–10.
7. Митрофанов І.І. Новий погляд на об'єкт кримінально-правових відносин / І.І. Митрофанов // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2011. – № 2. – С. 131 с.
8. Музыка А.А. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : моногр. / А.А. Музыка, Є.В. Лашук. – К. : А.В. Паливода, 2011. – С. 127–131.
9. Уголовное право России. Общая часть : учеб. / под ред А.Н. Игнатов, Ю.А. Красикова. – М. : Проспект, 1998. – 376 с.
10. Фирсова А.П. Уголовно-правовое воздействие: сущность и содержание / А.П. Фирсова // Актуальные проблемы российского права. – М., 2008. – № 2 (7). – С. 158–165.
11. Перминов О.Г. Функции и задачи уголовного наказания в борьбе с преступностью / О.Г. Перминов // «Черные дыры» в российском законодательстве. – 2002. – № 4. – С. 7–28.
12. Вербенський М.Г. До питання розуміння поняття «злочинність» у кримінологічній теорії: генеза та сучасний стан / М.Г. Вербенський // Публічне право. – 2012. – № 3. – С. 104–109.
13. Бачинин В.А. Философия права и преступления / В.А. Бачинин ; худ.-оформ. Д. Гапчинский. – Х. : Фолио, 1999. – 607 с.
14. Микитчик О.В. Злочин як соціальне явище: філософсько-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук ; спец. : 12.00.12 – «Філософія права» / О.В. Микитчик. – К., 2002. – 18 с.
15. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. – Х. : Право, 2008. – Т. 5. Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. – 840 с.
16. Дремин В.Н. Преступность как социальная практика. Институциональная теория криминализации общества : моногр. / Дремин В.Н. – О. : Юридична література, 2009. – 616 с.
17. Векленко С.В. Коррупция как объект уголовно-правового воздействия / С.В. Векленко // Вестник Воронежского института МВД России. – 2011. – № 2. – С. 114–118.
18. Мирошниченко Д.В. Уголовно-правовое воздействие на коррупцию / Д.В. Мирошниченко; Науч. ред. Б.Т. Разгильдиев. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 200 с.
19. Бавсун М.В. Методологические основы уголовно-правового воздействия : моногр. / М.В. Бавсун. – М. : Юрлитинформ, 2012. – 200 с.
20. Шульга В.И. Уголовно-правовые меры воздействия на организованную преступность: проблемы понятий / В.И. Шульга. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1223457>.
21. Бражник Ф.С. Правовые средства воздействия на преступность (Материалы научно-практической конференции) / Ф.С. Бражник // Уголовное право. – М. : Интел-Синтез, 2000. – № 2. – С. 113–114.
22. Аминов Д.И. От чего зависит эффективность уголовного-правового воздействия? / Д.И. Аминов, А.Ю. Солонин // Российский следователь. – 2009. – № 17. – С. 13–15.
23. Иншаков С.М. Системное воздействие на преступность в вооруженных силах России : автореф. дисс. ... доктора юрид. наук ; спец. : 12.00.08 – «Уголовное право и криминология»; «Уголовно-исполнительное право» / С.М. Иншаков. – М., 1997. – 40 с.
24. Горшенков А.Г. Виктимологический аспект предупредительного воздействия на преступность в сфере массовой информации : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук ; спец. 12.00.08 – «Уголовное право и криминология»; «Уголовно-исполнительное право» / А.Г. Горшенков. – Н.-Новгород, 1999. – 24 с.
25. Горшенков А.Г. Преступность как объект управленческого воздействия : учеб. пособ. / А.Г. Горшенков, Г.Г. Горшенков, Г.Н. Горшенков, – Сыктывкар, 1999. – 92 с.
26. Токарев А.А. Три этапа и три аспекта воздействия СМИ на преступность / А.А. Токарев // Lex Russica. – 2012. – № 1. – С. 92–101.
27. Токарев А.А. Роль средств массовой информации в предупреждении преступности : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук ; спец. – «Уголовное право и криминология»; «Уголовно-исполнительное право» / А.А. Токарев. – М., 2012. – 30 с.
27. Горшенков А.Г. Метод наблюдения в социальном механизме уголовно-правового воздействия / А.Г. Горшенков // Государство и право: теория и практика. – 2008. – № 3 (39). – С. 72–73.